

2023-11-07

Jämställdhetsmyndigheten

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

Diarienummer: ALLM 2023/197

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

s.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer S2023/02226

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETENS REMISSVAR PÅ PROMEMORIAN FLER VERKTYG I SOCIALTJÄNS- TERNAS ARBETE FÖR ATT FÖREBYGGA BROTT OCH STÄRKA SKYDDET FÖR BARN, DS 2023:15

Sammanfattning

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i förslagen om fler verktyg i socialtjänsternas arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn. Stärkt stöd och skydd för kvinnor och barn och ett starkt barnrättsperspektiv i socialtjänstens arbete är en angelägen jämställdhetsfråga. Flera av förslagen går i linje med den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor¹ samt kan bidra i arbetet med att uppnå det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Vårt yttrande är avgränsat till de frågor som rör myndighetens verksamhetsområde.

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i samtliga av promemorian förslag med följande synpunkter i den fortsatta beredningen:

- Kompetenshöjande insatser behövs genomföras hos samtliga myndigheter som kommer att omfattas av anmälningsskyldigheten inom kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, våld mot barn, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål.
- Säkerställ att vistelseorten för våldsutsatta kvinnor och barn som lever med skyddade personuppgifter inte riskerar att röjas vid anmälan.
- Följ upp konsekvenserna av förslagen om anmälningsskyldighet ur ett barnrätt- och jämställdhetsperspektiv.
- Inkludera andra situationer där behovet av informationsdelning kan aktualiseras utifrån utsatthet för brott i förslaget om informationsdelning mellan myndigheter inom socialtjänstens brottsförebyggande förutom situationer kopplat till gängkriminell brottslighet.
- Inkludera elevhälsan i uppgiftsskyldigheten på begäran av en socialnämnd som ska lämna upplysningar eller utföra en utredning enligt 6 kap. 19 eller 20 §§ föräldrabalken.

¹ Skr. 2016/17:10 Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid

Synpunkter enligt utredningens disposition

7. Anmälningsskyldighet vid kännedom om eller misstanke att barn far illa

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i förslaget att de myndigheter och aktörer som är anmälningsskyldiga uttryckligen ska anges i 14 kap. 1 § SoL. Vi har inte heller något att erinra mot de ytterligare myndigheter som föreslås omfattas av anmälningsskyldigheten. Socialtjänsten bör i högre grad få kännedom om barn som riskerar fara illa och som är i behov av stöd och skydd från samhället, med förtydligandet av vilka myndigheter som omfattas av anmälningsskyldigheten. Flera rapporter visar att myndigheter trots kännedom om våldsutsatta personer och barn som bevittnat våld och utsatts för våld inte alltid anmäler till socialtjänsten, vilket kan få allvarliga konsekvenser och leda till dödligt våld.²

Promemorians förslag innebär att de myndigheter som omfattas av anmälningsskyldigheten har en viktig roll. Kompetenshöjande insatser behövs inom kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, våld mot barn, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Kunskap om våld och dess orsaker, omfattning och konsekvenser är väsentlig för att

- upptäcka våldsutsatthet
- kunna hänvisa våldsutsatta till rätt instans
- ha vetskap om när en anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL ska genomföras.

För att upptäcka våldsutsatthet krävs också att kunna ställa frågor om våld och ta hand om svaren på ett adekvat sätt. Rutiner och metoder som förtydligar myndigheternas ansvar behöver utvecklas. Det pågående regeringsuppdraget som Jämställdhetsmyndigheten, Arbetsförmedlingen, Migrationsverket, Försäkringskassan och Socialstyrelsen genomför för förbättrad upptäckt av våld är ett exempel på hur en sådan kunskapsatsning skulle kunna genomföras³⁴.

Promemorians förslag förutsätter en mottagarkapacitet hos socialtjänsten, med tillgång till stöd- och skyddsinsatser i nivå med behov vid ökad kännedom om barn som riskerar fara illa.

Det krävs vidare ytterligare insatser för att säkerställa att vistelseorten för våldsutsatta kvinnor och barn som lever med skyddade personuppgifter inte riskerar att röjas vid anmälan. I de fall föräldrar har gemensam vårdnad måste den andra vårdnadshavaren informeras av den kommun som handlägger ärendet. Enskilda kommuner försöker hitta lösningar från fall till fall, som inte medför att vårdnadshavare som är våldsutövare får kännedom om i vilken kommun barnet befinner sig. En möjlig lösning är att våldsutövarens hemkommun tar ansvaret för att handlägga ärendet, i stället för den kommun där barnet och/ eller kvinnan bor.⁵

² Socialstyrelsen (2022), Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2018–2021; Socialstyrelsen (2018), Dödsfallsutredningar 2016–2017.

³ Samverkan för ökad upptäckt av våld (2022) Jämställdhetsmyndigheten

⁴ Alla tre klientnära myndigheter har vidtagit utbildningsåtgärder och har börjat eller kommer att börja ställa frågor om våld

⁵ Att leva med skyddade personuppgifter - behovet av samhällets långsiktiga stöd (2023) Jämställdhetsmyndigheten

Det är därtill viktigt att promemorians förslag och dess konsekvenser följs upp, utifrån både ett jämställdhets- och ett barnrättsperspektiv.

8. Återkoppling till den som anmält oro för barn till en socialnämnd

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i förslaget att det ska vara obligatoriskt för en socialnämnd att återkoppla viss information till den som omfattas av anmälningsskyldigheten och som anmält oro till en socialnämnd. Myndigheten instämmer i promemorians resonemang att detta bland annat kan leda till en ökad benägenhet hos fler yrkesverksamma att anmäla oro vid misstanke om att barn far illa, exempelvis inom förskola och skola.

9. Utökade möjligheter att ta del av uppgifter ur misstanke- och belastningsregistren

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i förslaget att en socialnämnd vid utredning av ett barns skydd eller stöd ska få utökade möjligheter att inhämta uppgifter ur misstanke- och belastningsregistren. Förslaget möjliggör att socialnämnden får ett mer fullständigt underlag inför en bedömning av ett barns behov av stöd och skydd. Det kan ha betydelse för de barn som omfattas av den nationella strategin att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

När det gäller misstankeregistret anser vi att även information om misstankar där åtal inte har väckts kan ha relevans för socialtjänstens utredning. En förhållandevis liten andel av ärenden rörande våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck leder till att åtal väcks.

10. Gallring och sökbarhet av handlingar som rör barn

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i förslaget att anmälningar som inkommer till socialtjänsten blir en del av en digitalt sökbar barnakt. Socialtjänsten behöver kunna ta del av samtliga anmälningar om oro som gjorts för ett barn i de fall barn är föremål för upprepade anmälningar. Förslaget med barnakt möjliggör att i högre utsträckning kunna identifiera barn som lever med våld och annan utsatthet och som är i behov av samhällets skydd och stöd.

Förslaget kan även ha positiv effekt på att identifiera ett mönster i anmälningar som görs som en del i eftervård⁶.

11. Informationsdelning mellan myndigheter inom socialtjänstens brottsförebyggande arbete

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i promemorians förslag att införa möjlighet till informationsdelning mellan myndigheter inom socialtjänsten som ett led i det brottsförebyggande arbetet. Förslaget kan komma att spela en viktig roll för att förebygga och bekämpa våld mot barn trots att bestämmelsen främst införs som ett led i det brottsförebyggande arbetet mot gängkriminalitet.

⁶ Eftervård: Våld som fortsätter efter att kvinnan lämnat relationen. Det kan handla om olika typer av våld, t ex fysiskt, ekonomiskt eller materiellt. Det kan handla om att mannen trakasserar, hotar eller stalker kvinnan, förtalar, sprider rykten eller saboterar kvinnans sociala relationer, manipulerar myndigheter och personer i omgivning eller utsätter och använder barnen i maktutövandet

Begreppet ”brottslig verksamhet” riskerar dock att utesluta situationer där det finns risk för utsatthet för brott som inte kan bedömas utövas inom en ”verksamhet”.

Eftersom både utsatthet och utövande av brott kan bidra till en negativ utveckling där barnet far illa är det viktigt att förslaget inte enbart inkluderar situationer kopplat till gängkriminell brottslighet. Informationsdelning kan behövas även i situationer där det för barnet finns misstanke, kännedom eller risk för en utsatthet, såsom

- våld i nära relation
- utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck inklusive könsstympning av flickor och kvinnor
- sexuell exploatering och människohandel.

Det kan exempelvis handla om att information delges en annan kommun i en situation där föräldrar flyttar tillsammans med sitt barn för att undkomma myndighetsinblandning i familjen. I vårt uppdrag om bortförda barn och unga har Jämställdhetsmyndigheten sett exempel på att familjer har lyckats med detta. I flera fall har det resulterat i att barnet har förts ut ur landet och utsatts för olika former av brottsliga gärningar såsom barn- eller tvångsåktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor och andra former av fysiskt och psykiskt våld exempelvis i samband med vistelse på s.k. uppfostringsanstalter.⁷

Sexuell exploatering och människohandel – där barn på olika sätt exploateras – utgör brottslig verksamhet som också är viktig att lyfta i sammanhanget. Det är vanligt att barn flyttas mellan kommuner och ibland mellan länder i sådan, ofta organiserad, brottslighet är.⁸ I dessa fall är det viktigt att kommuner har möjlighet använda informationsdelning.

Det är relevant att även tänka situationer där flera former av utsatthet överlappar i bestämmelsens användningsområde, exempelvis utifrån släkt/klanbaserad gängkriminalitet med starka hedersnormer. I dessa situationer kan denna typ av information vara ett viktigt led i att skydda barn från att fostras in i brottslig verksamhet av anhöriga såsom vårdnadshavare, äldre syskon eller släktingar.

12. Socialnämndernas inhämtande av uppgifter avseende frågor om vårdnad, boende och umgänge

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i förslaget om uppgiftsskyldighet för anställd som berörs i skollagen. Avsaknad av samtycke från föräldrar kan innebära att socialnämnden inte kan ta del av uppgifter som är relevanta för att bedöma barnets bästa i frågor om vårdnad, boende eller umgänge. Uppgifter om våld är vanligt förekommande i mål om vårdnad, boende och umgänge.⁹ Det är av största vikt att det finns fullgoda underlag för de riskbedömningar, och bedömningar av barnets bästa som

⁷Jämställdhetsmyndigheten (2022) Bortförda barn och unga, <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/publikationer/bortforda-barn-och-unga/>

⁸Olsson, Strand, Källvik (2022) Hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel, Länsstyrelsen Stockholm (2018) De kan alltid hitta mig, Studie om människohandel och utsatta barngruppers livsvillkor

⁹I Jämställdhetsmyndigheten rapport, Uppgifter om våld är inget undantag (2022) framkommer att uppgifter om våld eller andra övergrepp framkommer i 64 procent av målen om vårdnad, boende och umgänge

genomförs i målen för att säkerställa att barn skyddas från boende eller umgänge med en våldsutövande förälder.

Jämställdhetsmyndigheten motsätter sig dock promemorians förslag om att uppgiftsskyldigheten i vårdnad, boende och umgänges mål inte ska inkludera elevhälsan. Personal vid elevhälsan har utöver anmälningsplikten skyldighet att på begäran lämna alla uppgifter till socialnämnden som de behöver för sin utredning när ett barn kan behöva skydd eller stöd. Även vid utredning av vårdnad, boende och umgänge är det av vikt att det finns möjlighet att inhämta uppgifter från elevhälsan som har betydelse för utredningens bedömningar.

Förslaget att partsinsynen ska begränsas i vissa fall stärker barnrättsperspektivet för barn som lever med skyddade personuppgifter. Det säkerställer att samtliga underlag kan inhämtas utan att riskera att sekretessen röjs i mål om vårdnad, boende och umgänge. Enligt rapporter från Jämställdhetsmyndigheten är det relativt vanligt att skyddade personuppgifter röjs.¹⁰ Det är av största vikt i dessa mål att säkerställa att det inte avslöjas var personen med skyddade uppgifter befinner sig.

Lena Ag
Generaldirektör

Åsa Hjertström
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har avdelningschef Berit Jernberg, enhetschefen Mikael Thörn och chefsjuristen Anna Tingbäck deltagit.

¹⁰ Jämställdhetsmyndigheten (2022) Skyddade personuppgifter – oskyddade personer; Jämställdhetsmyndigheten (2023), Att leva med skyddade personuppgifter- behovet av samhällets långsiktiga stöd